

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ruКЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Биз биргебиз

«Адам улуну фашизмден азатлагъан ата-бабаларыбызны сыйларын тышюрмеген тёлю болгъанлай къалады»

Къабарты-Малкъарда «Бирикген Кавказ» деген халкъла аралы жаш тёлю форум өтеди. Туризмге бла патриот ниетде юйретиуге жораланнган бу уллу жыйылыугъа Шимал-Кавказ эмда Юг федерал округланы регионларыннан, Абхазия бла Юг Осетия республикаладан кеп адам келгенди.

Форумгъа къатышханланы Россей Федерацияны Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликке келечиси **Юрий Чайка**, Абхазияны президенти **Аслан Бжания**, Юг Осетияны президенти **Алан Гаглоев**, Адыгея Республиканы Башчысы **Мурат Кумпилов**, Къарачай-Черкесни Башчысы **Темревланы Рашид**, Шимал Осетия-Аланияны Башчысы **Сергей Меньяло**, Дагъыстандан, Ингушетиядан, Чеченден бла Ставропольден келечиле алгъышлагъандыла.

Кесини алгъышлау сёзюнде Юрий Чайка «Бирикген Кавказы» майданларында сюзюлген соруулары магъаналары шендо бек уллу болгъанын чертгенди. «Душман къыралла Россейни санкцияла бла бууаргъа юрешедиле, аны себепли Ата журтубузну къонакъбайлыкъ жумушлары ич рынокга кеслерин жарашдырадыла. Жаш тёлю туризмге уа энчи эс бурулукъду эмда Россей Федерацияны Президенти бла Правительствосу аны айнтыугъа уллу себеплик этедиле. 2022 жылда студентле бла байламлы программагъа кёре къыралыбызда 5 мингден аслам адам солугъанды. Ол а проект башланган 2021 жылдан эс 8 кереге асламды», – дегенди ол.

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** а, форумгъа къатышханланы бла аны къонакъла-

рын алгъышлай, жаш тёлю бла ишлеу къырал политиканы баш магъаналы борчларындан бири болгъанын эсгертгенди. «Аллай борчну Президентибиз салгъанды эмда къырал тюрлю-тюрлю проектлени себепликлери бла жаш тёлюге тутхучулукъ этеди. Россейни, Кавказны да жаш адамлары, тышындан этилген тыйгъычлагъа да къарамай, къыралыбызны, саулай дунияны да фашизмден азатлагъан ата-бабаларыны сыйларын тышюрмеген тёлю болгъанлай къаладыла. Бююнлюкде ма сизнича жашла, къолларына сауут алып, келир тёлюлеге адам улу багъалы кёрген хазналары къоруулайдыла.

Биз энди «Кавказ бирди» дейбиз. Аны бирлигин жаш тёлю къурайды: сиз бирге, шухлукъ журюте да билесиз. Шендюю мамырлыкъны адамлары араларында байламлыкъла сакълаялыкъларына эмда къыралыбызны, Жер жузюню, адам улуну да келир заманлары алагъа кёре болукъларына мен ишексиме. Кеп миллетли Ата журтубузну – барыбызгъа да бир болгъан Россей Федерацияны айнууна уллу къошумчулукъ этген ишигизден кыуанырыгъызыны, уллу жетишимле да болдуруругъузну сюйгеними билдереме», – дегенди Къабарты-Малкъарны Башчысы.

Къонакъла форумну майданларын жокълагъандыла, жаш

адамла бла ушакъларында ич эмда халкъла аралы туризмни айнтыуу амалларын сюзгендиле, къонакъбайлыкъ бла шагъырейленгендиле, бир бирге оюмларын билдиргендиле. Спикерли араларында белгили журналист, телевидение берилуени бардырыучусу, Россейни заповедниклерини юслеринден документли фильмлени автору **Александр Железняк** сёлесгенди. Республиканы белгили жырчылары уа патриот ниетли жырлары жырлагъандыла.

Форумгъа къатышханла бла къонакъла энчи аскер операциягъа жораланнган энчи проектлеге бютюн уллу эс бургъандыла. «Эльбрус» корпоратив университет СВО-гъа къатышханланы сабийлерине дайым кёз-къулакъ болурча амалла кырауу юсюнден «Жигитлени сабийлери» деген энчи проект кырагъанды. «Арта бир атам да угъай» деген жамауат биригиу а СВО-да аскер борчларын толтура турган россейли аскерчилени юслеринден энчи проектни бардырады. Анга шендю республикагъа келип турган аскерчи жашла да къатышхандыла. Ала бла ушакъла форумну кезиунде кеплеге иги юлгю болгъандыла, деп билдиргендиле КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуна пресс-службасындан.

Жыйылыу

Миллет проектлени толтуруугъа – баш магъана

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Регионланы айнытуу жаны бла правительстволу комиссияны президиумуна (штабыны) жыйылыуна къатышханды.

Видеоконференция халда бардырылган кенгешни Россей Федерацияны Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хуснуллин** өтдюргенди. Анда миллет эмда федерал проектле къалай бардырылганларына баш магъана берилгенди.

Къабарты-Малкъарны юсюнден айтханда, ол проектлеге кёре 270 уллу объект ишленеди неда жангыртылады. Ол санда билим берилу, саулу къырал эмда маданият учреждениялары 60-сыны мекамларына тынгылы ремонт этиледиле, школланы, поликлиниканы, маданият юйлени, къырулушлары барады, коммунал эмда жол инфраструктураны объектлери ишленедиле. Ала хайырланьргъа берилгенлей, республиканы халкъыны жашауун игилендирирге къолдан келликди.

Сюзюуге къатышханла 2024-2026 жыллагъа федерал инвестиция программаны жарашдыруу юсюнден да оюмларын айтхандыла. Марат Хуснуллин бек алгъа «Къырулуш» деген беш жыллыкъ къырал программагъа кийирилген объектлеге къаллай бир ахча керек болгъанын тергерге, жартылай къалган къырулушланы санын кёбейтмез ючюн, башланнган проектлени ахырына жетдирирге буюргъанды.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуна пресс-службасы.

Жазылыу-2023

Газетни алыргъа энитта да онг барды

ХУРМЕТЛИ ЖАМАУАТ!

Сиз 2023 жылны экинчи жарымына «Заман» газетте бир тюрлю сылтаула бла жазыламай къалган эсегиз, халны тюзетирге онг барды. 25 июльгъа дери почтагъа барып неда Интернетде бу адресни <https://podpiska.pochta.ru/press> ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа да болукъду, сора ана тилибизде чыккъан газетни | августдан алып башларыкъсыз.

Жазылыуу багъасы:

беш айгъа – 683 сом 25 капек,
тёрт айгъа – 546 сом 6 капек,
юч айгъа – 409 сом 95 капек.

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П 5893

Хунерлик

Быйыл Черек муниципал районда искусстволаны Отарланы Омар атлы сабий школуну Огъары Малкъарда бёлюмюне элли жыл толукъду. Аны ишин бусагъатда кыраган Мисирланы Хадисни къызы Сакинат бек фахмулу адамды.

Ариудукъну дуниясын сабийлеге саугъалайды

Къарау

«Ма быллай бахчаланы себебинден тюкенлерибизде
жараулу кёгетле сатылгъанлай турадыла»

Бу кюнледе «Чегем-Агро» теплица комплексни биринчи кесеги хайырланьрга берилгенди. Белгилисича, ол Шимал-Кавказ федерал округну айнытуу программасына кийирилген къыйматлы инвестиция проектледен бириди. Башы жабылган бу бахча Шимал Кавказда бек уллуладан болукъду. Аны къурулушуна ахча бла «ЭКО-культура» агропромышленный холдинг РФ-ни Эл мюлк министерствосуну, КъМР-ни Правительствоосуну эмда Россельхозбанкны себепликлери бла къошумчулук этгенди.

Жангы предприятаяны ачылууна РФ-ни Президентини СКФО-да толугу эркинликке келечиси Юрий Чайка, КъМР-ни Башчысы Казбек Коков, РФ-ни эл мюлк министрине орунбасары Оксана Лут, Россельхозбанкны правленини таматасы Борис Листов къатышхандыла.

Бу магъаналы иш бла алгъышлауунда, Юрий Чайка быллай айтханды: «Эл мюлк Шимал Кавказда инвестицияла жаны бла

ишде баш магъананы тутхан бёлюмдю. Кеси да импортну алышындьрыу жаны бла къырал жумушланы хайырлы кесеги. Жангы теплицаланы хайырындан Россейни кёл регионларыны тюкенлеринде жылы узуну жараулу кёгетле сатылгъанлай турадыла. Бу проектни бардырыуда да би тирлик алырга эмда токуу аярга болушхан жангы амалла хайырланьлады-

ла. Предприятие мындан ары да айнып барырын, бийик жетишимлеге жетерин тежейме. Ахшы жолгъа!».

Оксана Лут а быллай проектле ашазыкъ къоркъуусузлугъубузу кюнчелдирге уллу себеплик этгенлерин чертгенди. «Эко-культура» аты айтылган инвесторду, жабыкъ жерде тахта кёгетле ёсдюрюуде сынауу уллуду, бахчаланы

кёбейте барады», - деп къошханды.

Теплицаны ачылууна атап, анга къатышхана улрукъ салгъандыла. Специалисте къонаксылаага айтханга кёре, предприятие шёндюго излемлеге толусунлай келишеди эмда къыйматлы оборудование бла жалчытылыныпды. Дагыда ол тахта кёгетле ёсдюрюочулени юйретууно майданы да болукъду.

«Чегем-Агро» биринчи кесеги 37,6 гектарны алады. Анга инвестицияладан 9 миллиард сомдан аслам бёлюнгенди. Мында томатладан бир жылгъа 19,2 минг тоннага дери ёсдюрюге белгиленди. Алга 461 ишчи жер къураулыккъды. Республиканы бюджетине да андан бир жылгъа 223 миллион сом тошерикди.

Казбек Коков бу инвестиция проектге дайым тутучулукъ этилигин айтханды. Теплица сайлай да 100 гектарны аллыккъды, инвестицияла халда 24,5 миллиард сом бёлюнорукъду, тахта кёгетледен а бир жылгъа 50 минг тоннадан аслам жыйыллыккъды. Дагыда 1226 ишчи жер къураулаа, налогта да бир жылгъа 593 миллион сом тёлерге белгиленди, деп билдиргендиле КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуну пресс-службасындан.

Муниципал сагъат

Жамауатха жараулу жумушла сюзюлгендиле

Къабарты-Малкъарны Башчысы Казбек Коков районланы эмда шахар округланы жер-жерли администрацияларыны таматалары бла кенгеш бардыргъанды. Анга КъМР-ни Правительствоосуну Председатели Мусуланы Алий, КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы Мухамед Кодзиков, Правительствоу Председателини орунбасары Марат Хубиев, «Ата журтну къорулауучулары» фонду республикада бёлюмюно башчысы Муаед Дадов да къатышхандыла.

Кенгешде муниципалитетле «Ата журтну къорулауучулары» фонду регионда бёлюмю бла жюрюттен байламлыкъланы

юсюнден сёлешингенди. Республиканы Башчысы ол борчну тамамлауааа кимле жууаплы болукъларын тохташдырырга эмда фонду социал координаторларын ишчи жерле бла жалчытырга чакыргъанды, деп билдиргендиле КъМР-ни Башчысыны эмда Правительствоосуну пресс-службасындан.

Дагыда федерал эмда республикалы проектлени эм программаланы бардырыуно юсюнден айтылгъанды. Орта билим беруу организацияланы мекамларын тынгылы жангыртууга эмда аланы келир билим беруу жылгъа хазыраулааа Казбек Коков энчи эс бургъанды. Шёндю республикада

16 школ ишлене турады эмда 40 мекамгъа ремонт этиледи. Аладан онусунда ишле эки жылы ичинде барлыккъдыла. Мектеплени жангыртууга къыралны бюджетинден быйыл 1,7 миллиард сом жибериликди. Ахча ол санда аланы техника эмда китагла бла жалчытырга къоратылыккъды. Республиканы бюджетинден а эски китапланы жангыртуу жумушлагъа 42 миллион сом бёлгендиле къошакъ халда.

КъМР-ни Башчысы этилик ишлени болжалына эмда къошусуна бек къаты болургъа чакыргъанды, жангы окъуу жылгъа школла нечик хазыр болгъанларын билдирге буйрукъ бергенди. Дагыда тынгылы ремонт этилирге керек болгъан школгъа дери билим берген учрежденияланы тизмесин жарашдырырга кереклисин чертгенди.

Кенгешде дагыда сабийлеге саулыкъландырыу лагерье къурауно юсюнден сёлешингенди. Биринчиси (жюз жери болукъду анда) «Антарес» сабий билим беруу араны мурдорунда быйыл къураулыккъды. Къырал анга 57 миллион сом бёлгенди. Келир жылгъа дери уа юч жюз жер ачылыккъды.

Казбек Коков муниципалитетледе сабий лагерье къурау эмда аланы реконструкцияларын бардырыу проектлени да созере чакыргъанды. «Сабийле каникул кезиуде иги солурча, хар районда да кесини тынгылы школ лагери болурча битеу болгъан программага къатышырыкъбыз», - дегенди республиканы Башчысы.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Къабарты-Малкъар
Республикада аттракцион-
ланы техника болумларына
эмда аланы хайырланьуга
регион къырал контроль
(надзор) этиуно юсюнден
Къабарты-Малкъар
Республиканы
ЗАКОНУ

Къабарты-Малкъар Республиканы
Парламенти 2023 жылны 4 июлунда
къабыл кёргенди

1-чи статья. Бу закон къайсы кезиуде хайырланьлады

«Россей Федерацияны субъектлеринде жамауат властыны къурауно битеуло жорукъларыны юсюнден» Федерал законнга, «Россей Федерацияда къырал контрольну (надзорну) эмда муниципал контрольну юсюнден» Федерал законну 5-чи статьясыны 5-чи кесегине тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республикада аттракционланы техника болумларына эмда аланы хайырланьуга регион къырал контроль (надзор) этиуу бла байламлы халлада хайырланьлады (андан ары регион контроль (надзор), деп жазылып къаллыккъды).

2-чи статья. Регион контрольну (надзорну) бардырыу

Регион контрольну (надзорну) бардыргъанда, предприятаяла, учрежденияла, аланы башчылары, башха къуллукъчула да, предпринимательле, аланы келечилери да толтурургъа борчлудула:

1) Россей Федерацияны Правительствоосуну аттракционланы техника болумларын эмда аланы хайырланьуга бла байламлы излемлерин;

2) Евразиялы экономика биригиуну правосуну бир кесегине саналган актлада аттракционланы къоркъуусуз хайырланьуга жаны бла тохташдыргъан излемлени.

3-чю статья. Регион контрольну (надзорну) къурау эмда бардырыу

1. Регион контроль (надзор) федерал законлааа, Россей Федерацияны башха норматив-право актларына эмда регион контрольну (надзорну) къурауно бла бардырыуно юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоосуну къабыл кёрген болумгъа тийишлиликде бардырылады.

2. Регион контрольну (надзорну) Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоосуну оноуу бла Къабарты-Малкъар Республиканы толтуруучу власть органы бардырады.

Къабарты-Малкъар
Республиканы Башчысы **К.КОКОВ**
Нальчик шахар,
2023 жылны 18 июлу,
№35-РЗ

Болум

Арбазла айбат
бет алырча

Бу кюнледе Терек шахарда «Жашуу журт эм шахар болум» миллет проектге эм «Ырахат шахар болум къурау» федерал программага кёре кёл фатарлы юйлени арбазларына тынгылы ремонт этиледи. Подряд организацияны ишчилери аланы мурдорларын кюнчел, арбазлагъа, ол санда жауу жолчуклагъа, асфальт салып башлагъандыла. Аны бла бирге чыраклы чыпынла, шинтикле, кирпичик атарча орунла салынадыла эм тёлерек-башны жашилдендирча мадарла этиледиле.

Тийишли ишлени башлардан алгъа, «Теректепосбети» биригуну жылыу баргъан быргъыла чырмау салмазча жумушланы тамамлагъанды, ол санда къуола эм башха объектле да мардалага келиширча къаралгъанды. Андан сора да, 258 метрде тозурагъан быргъыла алышынгандыла.

Бизни корр.

Шахарда кырулушну тап халга келтирер ючюн

Республиканы Правительствосуну кезиуле кенгешинде оңуч бегимни эмда буйрукуну проектерин сюзгендиле. Алада комиссияланы кыауумларын тюрлендириуну, иш хаксыланы, шахар кырулушну эмда башха жумушланы юслеринден айтыла эди. Правительствону Председатели Мусукланы Алий аланы барын да дурус кергенди. Жыйылууга министрстволаны, ведомстволаны эмда жержерли администрацияланы башчылары эм келечилери катышкандыла.

Жер эмда ырыскы бла байламлы халаны министрланы кыулуугун толтурган Уяналаны Таймураз туура этген биринчи проект Кыабарты-Малккарны кырал ырыскысын приватизацияга чыгаруу бла байламлы эди. Ол билдиргенча, тийишли план жыл сайын биринчи августха дер жарашдырылууга эмда кыбыл этилирге керекди. Быйыл а ары талай кесек акция кыошкандыла.

Аны энтта да бир проектинде республиканы атындан Бахсан районга оборудовани бериллигини юсюнден айтыла эди. Ол шолгуба тийишли оборудованиды, кеси да Куба элде мектепке орнатылыкыды. Министрланы кыулуугун толтурган дагыда Кыабарты-Малккарны иелигинде болган жер участкаланы концессия келишимге бла ортактыга бергенде аны багысын тохташдырууну юсюнден айтканды. Шендиюгу жорукталаны заманы излемлерине келтирерге керекди, дегенди.

Эм биринчиден, этилирге керек кыоранчланы юсюнден республиканы Правительствосуну эмда федерал казначействону КМР-де Управлениясаны арасында келишим хар жыл сайын жагыртылып, анга кыол салынады. Аны юсюнден финансла

министр Елена Лисун айтканды.

Иели мюлкледге ёсдюролген жемишлени эмда башха продукцияны сатыудан тошген таза файданы быйылгыга нормативлерин тохташдырууну юсюнден экономиканы айнытуу министр Рахайланы Борис хапарлаганды. Ол а юйорню (адам санына керге) кыолайлыгын терге, аны кыолайсызгыга санап, кыралдан себеплик этгенде керекди. Норматив Россейде башха субъектледге керюмдюледен артык башха туююлдо, кеси да жыл сайын кыбыл этилед. Рахай улу билдиргенге керге, кегетле эмда башха бахча культурала жаны бла керюмдю уллурак болганды. Мал (этеге) багыу, бал батманла туту эмда кыонла жайуу жаны бла а азайганды.

Борис Магомедович дагыда Кыабарты-Малккарда контрол-надзор жумушланы игилендириу жаны бла ишчи кыауумну

санына тюрлениуле кийириллигин билдиргенди.

Шахар кырулушну онгарын кенгертиуну юсюнден (ол санда тийрелени комплекс халда айнытууну да хайырланып) КМР-ни Правительствосуну бла Россей Федерацияны Кырулуш эмда жашау журт – коммунал мюлк министрствосуну арасында анылашыуу табылганды. Ол РФ-ни бу бёлюмню 2030 жылгыга дер айнытуу Стратегиясына тийишлиликде этилгенди. Сагынылган кезиуге шахар кырулуш онгла 2,86 миллион квадрат метрге кёбейиркидле. Бююнлюкде уа Кыабарты-Малккарда бу керюмдю 1,4 миллион квадрат метр болады. Ол кеси да комплекс халда айнырык тийрелени санамай алай, дегенди республиканы кырулуш эмда ЖКХ министр Алим Бербеков.

Чегем районда кырулуш эмда жерлени хайырлануу жумушланы мычымай тамамларга себеплик этерик ишчи кыауум

кырулушун транспорт эмда жол мюлк министрланы кыулуугун толтурган Улбашланы Ислам билдиргенди. Тарифле эмда жашау журтлагга надзор этиу жаны бла кырал комитетни башчысыны кыулуугун толтурган Алим Макушев а регионда кырал жашау журт надзор (контроль) этиу жаны бла Положенигга тюрлениуле кийириллигини юсюнден кыска айтканды.

Элге неда адам саны 50 минген озмаган гитче шахарлагга кечюп, фельдшер эмда фельдшер-акушер пунктлада (ФАП) ишге орналган медиклени ахча бла ондуруу жорукталаны тюрлендирирге ону этиленин саулук саклау министр Рустам Калибатов билдиргенди. Сёз анда «Земский доктор» деген программаны юсюнден барды. Быйыл аны жыйырмадан артык адам хайырын керлюкюдо.

Кырал казна, бюджет эмда автоном учредениялада урунганланы иш хаксыларын телуе системаны кырауда да тюрлениуле болукудула. Урунуу эмда социал кыруула министр Асанланы Алим билдиргенге керге, иш хак фондну 30 процентин келлендириу телуеуге жиберирге керекди деген излем кетеди. Алай болганлыкыга уа, адамланы айлыклары азайырык туююлдоле.

Асан улу дагыда эки комиссияны кыауумлары тюрлениригин билдиргенди. Биринчи ишчи байламлыканы законлу халга чыгаруу, айлыкыла жаны бла борчланы жабуу, жыл санлары пенсияга чыгарга жууукылаша турган граждандланы уруну эркинликлерин кыоруула жумушлагга кёз-кыулак болады. Экинчи комиссия уа Кыабарты-Малккарда тыш кыралдан келген ишчилеге сурамны тергеу бла юрешеди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Жокылау

Федерал кыулукуч кёргенин жаратканды

РФ-ни эл мюлк министрланы биринчи орунбасары Оксана Лут ишчи жолоучулугуну чеклеринде бу кюнде Кыабарты-Малккарны жокылаганды, деп билдиргендиле КМР-ни Эл мюлк министрствосундан.

Федерал кыулукуч республиканы эл мюлк предпритияларында эм элде социал магъаналы объектледге да болуп, болумлары бла шагъирейленгенди. Аны бла бирге Россей Федерацияны Президентини Шимал-Кавказ федерал округда тол эркинлики келечиси Юрий Чайка эм КМР-ни Башчысы Казбек Коков бла бирге Чегемде «Чегем Агро» теплица комплексни биринчи кесегини ачылууна да кыатышканды эмда республикада агробизнеси айнытуу жаны бла кыалай амалла хайырланганларын толурак билгенди.

Эге сала айтсак, быйыл Кыабарты-Малккарда гитче эл мюлкледге болушукыга 150 миллион сомдан аслам бёлюнгенди – былтырдан эсе иги да кёп.

Аны бла бирге «Агростарт» программаны чеклеринде грантла, кооперативлеге субсидияла эм башха проектледге да ахча берилгенди.

Чегемде Оксана Николаевна юй кынатлы ёсдюрген эм этлеринден хазыр продукция жарашдырган «Стандарт Агро» эл мюлк кооперативде да болганды. Бусагытда мында жылгыга 72 минг чаклы гогуш сатылады. Алгаракылада предпритие кыралдан 30 миллион сом алып айгыга 45 минг тонна эт жарашдырган цех ишлетгенди. Андан сора да, ведомствону келечилери алмадан суу эм кыатанла чыгарган «Фрукт-Трейд» предпритияда эм «Голубика Кавказа» биригиде да болгандыла. Жууук заманда мында юлколени ёсдюрюге умутлары

болганын да билдиргендиле.

Кыабарты-Малккарда «Элени комплекс халда айнытуу» кырал программага да аслам эс бурулуды. Алай бла арт юч жыл бла жарымда анга 80 минген аслам адам кыатышыгыга онг тапкандыла. Сагынылган кезиуде, кыйматлы проектлеге федерал бюджетден 1,6 миллиард сом бёлюнгенди. Ол санда ахча жашау журтланы кырулушларына, транспорт, коммунал инфраструктураны айнытууга, маданият эм спорт объектлени жангыртууга кыоратылганды.

Оксана Лут бир-бир районлада эллилени болумларын игилендирича мадарла этилгенлерине энци ыспас этгенди. Сёз ючюн, Прохладна районда ол жангыртылган спорткомплексни бла биогонню излемлеге келишген сабий садны, тынгылы турган маданият юйге кыараганды, ол экинчи жылдан кеч кыалмай битерге керекди. Дагыда тынгылы ремонт этиле турган орта шолда ишлеге багыа бичгенди.

Элбрус районда уа делегация кырулушлары барган эки маданият юйде эм спорт комплексде болгандыла. Аланы проектлери эллилени башламчылыклары бла бардырыладыла. Жангы социал объектле битселе, узак элде жашаганланы болумларын игилендирирге, ол санда жаш адамланы спортха тартдырыгыга, тийишли халда кыошак билим алыргыга эм чыгармачылык жаны бла да айнытыргыга ахшы себеплик этерикдиле.

Энтта да Оксана Лут Черек районда социал магъаналы объектлени жокыларыкыды эм азы бла Шимал Осетиягы атланырыкыды.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Таппандыруу

Кыоркыуусулукуну жалчытууга — энци эс

Кыабарты-Малккар «Кыоркыуусуз эмда тынгылы автомобиль жолла» миллет проектини тири бардырган регионладан бириди. Аны чеклеринде жолла мардалага келиширча эмда кыоркыуусуз болурча мадарла этиледиле.

Алай бла ГИБДД-дан билдиргенлерича, жюз минг адамны алып айтханда, быйылны биринчи жарымында авариялада ёлгенлени саны былтырдан 51,6 процентке азайганды.

Быйыл кыоркыуусулукуну жалчытуу жаны бла 17 километрде чыраклы чыпына салынгандыла, 11 киломерде темир буруула ишленгендиле. Андан сора да, жорукталаны билдирген 2 минг белги салынганды эмда 224 минг метрде да ызыкыла тартылгандыла. Социал магъаналы объектлени алларында 28 «зебра» белгиленгенди, «акыллы» светофорла тагыылгандыла эм жалган тешчюкле да ишленгендиле.

Бусагытда 27 километрде тротурланы жангыртадыла эм кечегиде жол жанлары иги керюнорча мадарла этиледиле.

Бизни корр.

– Шарифа Махмутовна, эм алгъа сизни жангыдан мектепни таматасына салыннгангыбыз бла алгышлайбыз. Быйыл октябрь жылы къалай бошадгытыз эмда бюгонлюкде энди келе турган жангысына уа хазырлануугуз къалай барады?

– Алгъышлагъаныгыз ючюн сау болугуз. Озгъан окуу жылы юсюнден айтхан заманда, быйыл шолкун беш адам бошагъанды. Жетишмлерибиз да аман тойюлдюле. Тогъузунчу уа ончю жаш бла къыз таусханды. Аладан онунчу классха бешиси

Школубуз 1993 жылда берилген эди хайырланууларыгъа, мекам эки къатлыды. Бюгонлюкде сюртилюк жерлерин бошагъанбыз, энди бозу бла этилик ишлени да бошай турабыз. Ата-аналарыгъа, усталагъа да бу жумушха юлюшлерин къошханлары ючюн ырауызма. Дагъыда быйыл спонсорлук эттени ючюн тюрлюк жаш Дурсун Измуловха ыспас этерге суюме. Мектеп 2024 жылда тынгылы ремонт этилирча проекте тыюгенди да, андан да умутлу болуп турабыз.

– Биз билгенликден, мектепде

алай юреширге. Сора къагъыт журналланы къалай биле эсек да, электрон тюрлюксонде да ма анга кере халатланы, кемчиликлери кюрюрге, билерге. Хар кемчиликни уа устазгъа, жаланда журнал бла байламы угай, заманында эмда тапчык айтып, ангылата билерге да.

Сора шолкун сайтын тап халда къуаргъа тийишди. Нек дегенде ол мектепни бетиди, аны битеу да ишин кюргозтеди эмда ачыклайды. Хар бардырган ишибиз, окууда, спортда да жетишмибиз – ала барысы да андадыла.

талпыныргъа сыймегенле болсала уа, биз аланы ата-аналары бла энчи тубейбиз. Алгъынча, аланы юслеринден бирси уллу жыйылыуларыбызда барысы да эшитирча, билерча этмейбиз. Башха айтханда, жангычылыкъланы, тюрли амалланы да бирча хайырлана ишлейбиз.

– Дерсликде бла байламлы болугуз а къалайды?

– «Китап» биригизу бла байламлыкъда ишлейбиз да, аны башчысы Шауаланы Аминатха да ыразылыгыбыз уллуду. Быйыл ненча китап тилеген эсек да, барысы да келтиргендиде. Алай бла дерсликтерибиз да жетишмликде.

Терк районну мектептеринде ахшы тере да барды – бирибизде артык болган китাপланы башхабызгъа беруу.

Малкъар тилден бла адабиятдан да озгъан окуу жылыны алданда жетер тенгли бир дерслик берилген эди.

– Устазларыгыз а жетишемдиле?

– Бизни бусагъатда онтогуз устазыбыз барды. Инглиз тилден окутургъа адамыбыз болмай тура эди да, энди Мактыланы Фатимат Борисовна келгенди. Ол «Жылыны устазы-2021» Битурессей усталыкъ эришуно лауреатыды кеси да.

Усталагъа бек ырауызма. Бирин айтты, башхасын къарча да тойюлдо. Келлери бла ишлейдиле. Сёз ючюн, Атырзаланы Зоя музыкадан окутады. Аны жашлары Элдар бла Мурат а жаланда шолда неда элибизде угай, районда окуна керекли жумушлагъа къатышханлай турадыла.

– Хар окуу жыл кесини бир жангычылыгы бла келеди, быйыл а не тюрлениуле бардыла?

– Бу кюнледе окутууда Тарихли билим беруу болумну (ЦОК) чеклеринде шолубуузгъа онеки жангы ноутбук берилгенди. Компьютерлерибиз эски болуп тура эдиле да, айхай да, бу шартха къуанганбыз.

– Биринчи сентябрьде жамауатны алгышларгысыз, къалай сезим бийлейди аны бла байламлы сизни бюгонлюкде?

– Хар сабий да ата-анагъа – жулдузду. Эрттенликде сабий мектепге сау-эсен, ойнап-юлюп келе эсе, биз да аны артха, анасыны къолуна ма ол халда къайтаргырча борчулубуз.

Окуучуларыбызгъа, элибизге, жамауатха, саулал къырларыбызгъа да эм алгъа мамырлык, жорек тынлык тилерикме. Сабийлерибизни ёз тилибизге, адет-терелерибизге юйретичюле болайыкъ. Бизни халкыны уа аланы юйретирге келден чыгармачылыгы, ариу жырлары, телсеулеры да бардыла. Ким не макъам сокъса да, анга аякъ бюгон турмай, кеси миллетибизни къобуз согууларындан да къамчайыкъ.

Ушакъны МОКЪАЛАНЫ
Зухура бардыргъанды.

Къошулуу

Энтма да бир амбулатория

Кенжеде «Саулукъ сакълау» миллет проекте эм «Саулукъ сакълау биринчи болушлукъ тапдырган бёлюмон иглендириу» регион программга кере жангы амбулаторияны къурулушу барады. Бусагъатда аны мурдорун салып бошап, къабыргъаларын къалап башлагъандыла.

Биринчи медицина болушлукъ тапдырган эски учреждение уа 1950 жылда ишленгенди. Аны себелли ол тозургъанды эмда жангы излемлеге келишмликди. Болсада арт заманнга деги борчун тынгылы толтурганлай тургъанды.

Эге сала айтсакъ, аны эсебинде 10 минг чакълы адам барды. Проект бла ол сменагъа 80 саусузгъа къараргъа жараулу мекамды. Андан тышанды кюндюзгю стационарлау 12 саусузгъа жор барды.

Жангы амбулатория «Аялу поликника» стандартны излемлерине келиширикди.

Планга кере, ол 2025 жылны биринчи кварталында кеч къалмай хайырлангырча берилликди.

Ичи, тышы да – омакъла

Нальчикде Королёв атлы 2-чи номерли сабий поликлиникагъа тынгылы ремонт этиле турады. Жангыртуу ишле медицина болушлукъ беруино иглендирирге себеплик этерикдиле. Бюгонлюкде анда 4 мингден аслам сабийге къарайдыла. Бир кезиге 80 балагъа къараргъа онг барды.

Бусагъатда ишчиле мекамны башын жабып бошап, тыш къабыргъаларын омакъ къанжал бла жасап юрешедиле. Ичинде да эски терезелени бла ашиклени кетердиде, ток чыбыкъланы, суу, газ бургыланан да алышындырадыла, отуоланы къабыргъаларын сюртедиле эм плитка саладыла. Саулал алып айтханда, медучреждение «Аялу поликлиника» стандартха келиширча боллукъду. Ол жылы ахырына хайырлангырча боллукъду.

Аны бла бирге сагъынлган миллет проекте кере, Терк районда да сабий поликлиника жангыртылады. Бусагъатда анда эски терезеле бла эшикле кетерилип, ремонт этерге хазырлана турадыла.

Бюгонлюкде поликлиника 13 минг чакълы гитче адамгъа къарайды. Тынгылы ремонтдан сора, ол бир кезиге 170 саусузгъа къараргъа боллукъду.

Бизни корр.

Жангы Малкъар элли битеулу билим берген мектебини директору Боташланы Шарифа Махмутовна ёсоп келген тёлнюно юйретиуге эмда окутуугъа юлюшюн къошуу келгени къырк жылдан атлагъанды. КъМКЪУ-ну орус-малкъар бёлюмон бошагъанлы да бу шолда ана тилден бла адабиятдан дерсле берип, устаз коллективге башчылык этип, бир кезиге уа элли садигини тамата юйретиучюсю да болуп келеди.

Кёп болмай а, ол мектепни директоруна жангыдан салынганды. Нек дегенде билимни, окуулу, ишине уллу кёллю болмагъан тиширинуу сынамы эл шолкун айнытыргъын кёлле биледиле эмда бу жумушну анга ынансадыла. 2019 жылдан бери уа ол «РФ-ни юйретиуюню эмда жарыкъландырууно отличниги» деген даражалы атны да жюрютеди. Биз аны бла шолкун жангы окуу жылгъа хазырлангыны, бюгонлюкде билим берууде амалланы, юйретиуюню юслеринден ушакъ этгенбиз.

«Жангылыкъланы, тёрели амалланы да бирча хайырланабыз»

къайтырыкъларын билебиз. Бир-бирлеры уа шёндю колледжге кирип акъылдадыла.

Озгъан окуу жылда мектепге 148 шолкун жюрюгенди. Биринчи классха быйыл онеки сабий келиликди. Аланы уа Шахмырзаланы Роза Магометовна окутурукъды. Школубуз 200 адам сыйнырчады. Болсада, керегенигизча, аллай бир сабий жюрюмейди да, аз санлыгъа саналабыз. Бир сменде окуюдупла барысы да.

Ашханазы 70 адам сыйнырчады. Ашны-сууну аш хазырлау-чубуз Къудайланы Мая кеси биширедди. Ол этген затланы татымылы, ариу да болгъанларын белгилерчады. Анга болушхан Зарема Усманова уа, ол тюрлю тишируду, къайсы сабийни къалайда олтургъанын, ашда нени сыйинини бла къалгъанын окуна биледи.

Школгъа босунгъан «Шауданчыкъ» садигибизни айтсакъ а, ол 60 сабийгедди. Бизде уа юч къауамда 55 жашчык бла къызчык бардыла. Мекамны жангыды, ары сабийле январьдан жюрюп башлагъандыла. Директор болуп 2001 жылда эм алгъа ишлеп башлагъанында, шёндю артха къайтханында да, элде садикни тынгылы ишлерине къайгыргъанлай турама.

«Точка роста» ара да ачылгъан эди. Ол элде ёген сабийлеге къалай онгла береди?

– Кертиди, бизде бу ара алгъаракъдан бери да ишлейди. Анга башчылыкны Жаболаны Елизавета Тахировна этеди. Андан сора да, ол немис тилден да дерсле береди. Арада тюрлю-тюрлю кружокла бардыла. Сёз ючюн, Байсыланы Мадина -3Д-принтерде, Альберт Осаев – шашкала бла шахматлада ойнаргъа, «Бисеринкада» уа Локъяланы Жанчыкъ инжи минчакъчыкыла бла суратла, башха затла да ишлерге юйрегедиле. Андан сора да, робототехника барды. Кесигиз ангълайсыз, бу затла ёсоп келген жаш тёлнюно айныуна ахшы амалдыла.

Дагъыда химия, физика, биология дерследен да аслам затны тренирек ангылар онг барды. Сабийле июнда окуна жюрюп тургъандыла арагъа. Ала заманларын бошуна оздурмагъаны да къууангырча шартды.

– Бюгонлюкде мектепни таматасы къаллаи болургъа керекди деп сунасыз?

– Хар неден да хапарлы, хар не бла да ишлей билген болургъа керекди деген акъылдама. Сёз ючюн, компьютерде да жаш тёлню къалай ишлей биле эсе да, ма

Жарыкъландыруу министерство, ата-анала да бизни къалай ишленгенибизни сайдан кередиле эмда биледиле. Кемчиликлерибизни юслеринден да анга кере билдиредиле. Сайтыбызны тап жарашдыруу иш бла да Байсыланы Мадина кюрешеди.

Энди «Сферум» деген платформа да къуалгъанды билим берууде. Биз да анга киргенбиз. Аны баш борчу, магъанасы да – окутуугъа себеплик этюдю.

– Ата-анала бла байламлыкъны уа къалай къурайсыз?

– Айтханыбынча, ала да сайты хайырлануу, андан кередиле ишибизни. Болсада биз ата-ана жыйылыулары да бардыргъанлай турабыз. Сёз ючюн, биринчи, тёртунчю, тогузунчу эмда он-биринчи класслагъа жюрюген сабийлени ёсдюргенлерибиз бла жыйылыула асламыркъ болуучудула. Аны алай нек болгъанын ангыларыкъсыз бардыгыз да.

Сора биз хар ыйыкъдан да линейкалары бардыргъанлай турабыз. Ол эски, совет къыралны амалыды дерликде да болурла, алай а биз алада ыйыкыны ичинде окууда, спортда жетишмле болдургъан сабийлени юслеринден айтабыз. Ол а бирсиле ахшы юлю болады.

Дерске жюрюрге, окургъа иги

Курорт

Къонакъла ырахат болурча

«Эльбрус» курортта талай туризм объектны къурулушлары барады. Ол санда эки канат жол ишлене турады. Биринчисини узунлугу эки жюз метр боллукъду, бир сагъатны ичинде аны эки минг адам хайырлануурыкъды. Экинчиси уа он адам сыйынган орунлада бир сагъатха 2400 инсанни ташырыкъды. Ол кеси да 840 метрге жетерикди. Аланы хайырландан ючюнчю канат жолну артыгъы бла хайырландырдан къутулургъа боллукъду.

Жангы канат жолла «Мир» станциядан башлануу, Терс-Къюльну обсерваториясы таба созулукъду. Аланы къурау ишле былтырдан бери барадыла. Къурулушчула жерни хазырайдыла, огъары жанында турлукъ станцияны мекамны да сыйедиле.

Дагъыда Минги тауну этегинде сегиз трасса ишлене турады. Барыны да узунлугу алты километрден артык боллукъду. «Жашил» жолла лыжалыгъа энди сюелгенлегедиле. «Къарала» уа – сынамылы иги болгъанлагъа тийишдиле. Ишчиле трассаланы сызлап, тегереклеринде къорулуула затланы орнатуу бла кюреше турадыла. Объектле 72 процентге хазырдыла. Аланы къар тыюгени бла ачаргъа дейдиле. Ол а келир кюзюно ахырында боллукъду.

Эсге сала айтсакъ, былтыр Азау талада жангы рынок ишленгенди эмда сегиз жюз автомашинагъа тынгылы майдан ачылгъанды.

ОМАРЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Ол Жаппулары Балукуну жашы Хызырды. 1932 жылда Лашкутата тууганды. Хар бир элли сабийча, эслирке болганлай, атта бара, кый юте, башха тюрлю жумуш эте юйренгенди. Балукуну бла юйдегиси Забийни жашлары Наны, Махмут, Масхут, Мажит, Хызыр эмда Хажар деп жангыз кызычылары болганды. Ариу юйор Уллу Ата журт урушну аллында монглу, кьолойлы жашаганды. Сабийлери да, жете келгени бир жанындан тутта, кьолой эте башлагандыла. Ишден кьачхан адамла туююл эдиле Жаппулары.

Болсада, бар таулу халкыны, башха сюргюн миллетленича, алгьа Уллу Ата журт уруш, артда уа кьчгюнчюлюк тозурагандыла быланы да.

Кьчгюнчюлюкде юйор Кьыргызыстанда Фрунзе областах туюгенди. Ал заманлада тыш жерине, аны сууна, хауасына юйренген да кыйын болуп, кьппле ахыр ышыкларындан тапхандыла. Былада да, кьп бармай, юйор башы, сабийлени аналари да ауушандыла. Ол кезиде аланы тамата жашлары Наны бла Махмут Уллу Ата журт урушда эдиле. Жарсыугьа, Махмут, 1941 жылда аскерге чакырылып, андан урушча туюшуп, Уллу Ата журт урушну кьанлы жолларын кьыдырып айланып, 1945 жылда ауушханды. Хорлам аллында. 1920 жылда тууган Наны уа белгисиз тас болганды.

Была Кьыргызыстанга туюгенде, Мажитни тау жайлыкьга ийгендиле малла бла. Масхут да башха жерде болганды. Киши юйюно мюйююнде эгечи Хажар бла Хызыр кьалгандыла. Белгилесича, анда ач да, жалангач да болган адамларыбыз кьарысузгьа кетип, тифден ауруп, бек кьыйналгандыла. Хажар алай аругганды, аны больницагьа салгандыла. Хызыр кеси кьалып, ач сабийни бетине кьараган кьыйын болупму этди, башха сылтау бламы, ким биледи, ала турган юйю иеси жашчыкыны юйден исгилтин этген эди. Алай бла ол кеси жангыз, башы кири жери болмай, эшикде кьалганды.

Айлана келип, ол сабанда ишлей турган адамла тохтаган жерге келгенди. Анда бек биринчи аны кезюне от кьатында аш-суу эте айланган тиширу илингенди. Бек ач болса да, тилерге юйренмеген сабий, аны хар

Огьурлулукь

Кьп заман мындан алгьа, 1975 жылда, лашкутачы кьойчу киши, таулада айлана келип, анда отуз беш жылдан бери бугьуп айланган Жангуланланы Ахьягьа тубеген эди. Ол, кьп корешип, аны элине, журтуна да кьайтарган эди. Хау, андан сора да хабазчы Ахья, элинде-жеринде жыйырма жыл жашап, алай алышханды дуниясы. Бюгон аны ол емюрлюк зиндандан чыгарган таулу кишини юсюнден айтыргьа сюеме.

ЖАЩАУНУ МОНГЛУ, КЬЫЙМАТЛЫ ДА ЭТЕРГЕ ИЗЛЕГЕНДИ

кьымылдагьанына кьарап сюелгенин керюп, ол жандаурулу адам анга этген ашындын бергенди.

Эсли жашчыкь, кьрап турганында, сабан агьачны элген кишини жангыз болуп, бир сабан агьачны тутта, бир атха чаба, кьыйналганын кергенди. Сабанда ишлегенле тую ашларын ашаргьа келгенде, ол кьартха: «Мен санга болушайым, угьай демей эсенг», – дегенди. Ол а: «Сен атта бара билемисе?» – деп сорганды. Малчы Балукуну кьолунда эсген бахсанчы таулу жашчыкьгьа ол деген не эди?! Алай бла ала бир кьауум заманны бирге ишлегендиле кюйдюрюпмо кьояды деген кюнню тубюнде. Кече Хызыр мал орудна кьалганды, башын да ат иерге салып.

Ол заманда тифден айла бла багьылгандыла адамла. Элгенле да кьп болгандыла. Насыпка, Хажар сау кьалганды. Ол больницадан чыгып келгенде, турган юйлеринде кьарындашчыгын тапмаганды. Кьп илгенди, тубегенлей а хуплары болган жерге кьчегре онг излегенди.

Айхай да, хар бир кьчгюнчоча, была да жашау мадар этерге кюрешгендиле.

Жазда чюгюндюрге, кьышда маллада кюрешгендиле. Хызыргьа оналты жыл болганды, 1948 жылда, бир кьауум тенги бла аны шофьр курслагьа ийгендиле. Ол, аланы бошагьандан сора, малкьар халкь Ата журтха кьайтхынчы, анда ара мюлкде шофьр болуп ишлегенди.

Бери кьайтхандан сора да, бир кьауум заманны «Эльбрусский» совхозда машина жорютгенди, артда уа кьарындашы Мажит бла бирге кьойчу болуп ишлегенди. Ол тире адам урунууда да жетишилми болганды. Ол затха шагьат этген махтау кьагьытла, майдалла да бюгон Малкьар халкьны политика репрессияланы кезуилеринде жюйогьланлары аталган мемориалда сакьландыла. Аланы араларында Халкь мюлкюно битуюсюз кьрмючюно кюмюш майдалы, «1941-1945 жыллада барган Уллу Ата журт урушну кезуюнде жетишилми урунганни ючюн», «Уллу Ата журт урушну ветераны», «Урунуу ветераны», дагыда талай юбилей майдалы, «Социалист эришиуну алчысы», «10-чу бешжыллыкьны алчысы» деген, башха белгилери да бардыла аны. Даражалы ат да берилгенди Жаппулары

Хызыргьа – «Малчылыкьны биринчи классы устасы». Сыйлы махтау кьагьытланы айтханда уа, ала СССР-ни коммунист партиясыны Ара комитетинден, СССР-ни Проффессионал соуэлярыны Битуюсейрай а советлеринден, республикадан, райондан да бардыла.

Алай махтаулу ишлеген адам дунияны монглу, кьыйматлы, ариу этерге излегенди. Анда эди аны адамлыкь кьудурети.

Хызыр сейирлик учу болганды дейдиле таныгьанла. Атихан огьу бошуна кетмегенди. Бичакь сызып да аны киши хорламагьанды кеси тенглеринде. Бирде ол белгиле врач, «Голубюк ели» санаторийни директору Кнззланы Шаман бла Тызыл тйирелерине угьа барганды. Шаман тубюнде кьалып, мараучу ёрге кьорюлгенди. Алайдан кьарап кергенди ол айбу Шаманны юсюне сюелип тургьанын. Бир атып аудургьанды айбуну, жюрегине тийип огьу. Ма аллай жигит киши болганды Хызыр.

Башында эсгергенимча, бирде угьа барганынлай, ол анда Жангуланланы Ахьягьа тубегенди. Ахья аны ушкогон сыйырыгьа кюрешгенди. Алай боз хорлатырыкькладан бугьуп айланган Ахьяны хапарына тынгылап, сейир этгенди. Кьабарты-Малкьарда кьуралган атлы дивизианы кьурамында Ростов тйирелеринде урушха кирип, анда жаралы болган Ахья Нарсанада госпитальгьа туюгенди. Немисли фашистле жууукьлаша башлагьанда уа, аургьанланы аякь юслерине болгьанлары кеслерине мадар этерге кюрешгендиле. Алай бла кьачхандыла таугьа бир ненча адам.

Аны энишге, адамла жашаган журтлагьа туюшорюрге кьп кьыйын салганды Хызыр. Ол иште анга ол заманлада «Эльбрусский» совхозну директору болуп ишлеген Черкесланы Георгий да болушханды.

Хызыр дуниясын 2019 жылда алышханды. Ол урунууда, жашауна не тюрлю жанында да кишилиги, адамлыкьны, мадаримлыгы бла айырмагы болган таулу кишини билгенле, таныгьанла бюгон да уллу ёхтемликь бла эсгердиде.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Эсгеруу

Аны баш ышанлары – кьайгырылулукь эмда тынгьысызлыкь

Иги танышынг ёлсе, кьаршы жууугьундандан айырылгьанча жарсыса. Алай не медег, ол жашауу жоругьу. Бюгон мен хапарын айтырыкь адам да аллай танышларымындан бири эди. Мисирланы Абдулланы жашы Жамал бла Коммунист партияны республикалы бьлюмону кьурап бардырган бир жумушну кезуюнде танышхан эдим. Жашауу келген арыкьсуу киши тирилиги бла аны кергенлени барысын да сейирсиндиргенди. Бирде плакат, байракь тагьаргьа кюреше, бирде мороженое, иллаула юлеше, бир кесекден а аны футбол ойнагьанлагьа кьараганланы араларында керюрге боллукь эди. Кьабакь эшикке топ урууса уа, аны, сабийча, кьуангьанына кьарап, ышармай кьаллыкь туююл эдигн.

Андан сора да биз туюше тургьанбыз: Ленинни тууган кюнунде, мектепчиле пионерге алынган заманда да. Жамалны жууугьуракь таныгьанымдан сора, анга алтмыш жети жыл толгьанын, ол уллу юйюрно атасы болгьанын да билген эдим. Юй бийчеси Рая бла юч жаш бла бир кьыз ёсдюргендиле. Аланы барына да бийк билим алдыргьандыла, юйдегиле, юйорлю этгендиле. Ала да атааналары ёхтемленирча жашла, кьызыла болуп ёсгендиле. Ибрагим МЧС-де, Элдар а УФСИН-де майор чында куулукь этдиде. Сагит партияны рескомунда ишлейди. Фатимат сюд-медицина экспертизада бьлюмону таматасыды.

Жамал бла Рая бирге элли жылгьа жууукь жашагьандыла, алай аланы та-

ныгьанла айтханнга кьере, бир бирлерин, биринчи кюнлериндеча, татлы кергендиле, сый-намыс бергендиле. «Алайсыз да жарамайды, эр кишини намысы бийикде болуп ючюн, тиширину сыйын кьетюрге керекди», –дей эди Жамал. – Хау, жашауда хар зат да ариу жомакьдача болуп кьалмайды. Кьууанч, кьыйын кюнле да кьпюле. Бизни юйорню да болгьандала аллай заманлары, болсада биз ол сынауладан бет жарыкьлы кьутулалгьанбыз», –деген эди ушакьларыбыздан биринде Жамал.

Хасанияны 16-чы номерли мектебинде биринчи пионер организация аны хайырындан кьуралгьанын белгилерге сюеме. Ол бусагьатда республикада бек уллуладан бириди. Сьэсюз, окьуу юйюно ол замандагьы директору Кьайгырмазланы Сулейман, организации таматасы Улбашланы Жамалия да ол иште кьыйын салгьандыла. Жамал а мектепде кабинет да жарашдырыгьа, аны терезелерине жалюзиле салыргьа, кьызыл галстукла да сатып алыргьа болушхан эди. Жыл сайын бешинчи классны окуучуларын пионерге алыргьа да кьелмей кьалмагьанды.

Ахшы кишини иги жумушлары дагьыда кьп эдиле. Жаш заманында окууна ол иш кьеллюлюгю, тынгьысыз жюреклиги, хунерлиги бла да айырмагы болгьанды. Аскерден кьп саугьала, грамотала бла, командованияны ыспас, ыразылыкь кьагьытлары бла да кьайтханды. Туугьн эли Огьары Малкьарда жаш тьло анга аны ючюн ышангьанды, комсомол организациины таматасына айыргьанды.

Ол элли жашланы, тьерегине жыйып, иште тиез билгенди. Аны этимлигин, кьураучу хунерлигин таматала кермей кьыйналгьандыла. Алай бла ол комсомолну Совет район комитетине инструкторгьа да салынган эди. 1986 жылда уа юйюру бла Нальчикге кьчгенди. Ишден кьоркьа билмеген Жамал мында да кьолларын кьучакьлап турмагьанды. Шахарны жолларына ремонт этген кьурулуш организациягы киргенди.

Анда дагыда кьп жууаплы кьуулукьлада урунургьа туюгенди. Ол Нальчикде сют заводда бьлюмге башчылыкь этгенди, 5-чи номерли мектепде директорну мюлк жаны бла болушлукьчусу болгьанды. Сьэсюз, аны жыл санында болган кьппеча, Жамал да юйюнде тынч олтуруп, туудукьлары бла ойнай-кюле жашаргьа боллукь эди, алай ачыкь жюрекли, тынгьысыз адамны тынчайып туруу амалы жокьду. Пенсиягьа чыкьгьандан сора, партияны шахар комитетинде жамауат иште тире кьатышады. Аны экинчи секретарына айырадыла.

Тау элгеде терк-терк барып тургьанды, бошуна айланган жаш адамланы керсе, жюреги кьыйналгьанды, сора аны кьайгысын кергенди. Аны башламчылыкьгы бла Коммунист партияны регион бьлюмонде футбол команда кьуралгьан эди да, ол Огьары Малкьарны жашларын да тартханды бу оюннга. Алагьа тынгьылы футбол майдандан салынуу кьайгысын да этгенди.

Аны тирлиги бла партия кьп тюрлю жандауурлукь акцияла бардыргьанды. Сьэсюз ючюн, Нартаанда интернатда

ёксюз сабийлени терк-терк жокьлап тургьандыла, кьыалуулагьа уа бютонда сакь болгьандыла.

Аны бла ушакь этгенимде, ол манга тамамланылыргьа керек болган дагыда кьп жумушланы юслеринден билдирген эди. Хапар айта келгенде, аны кьзлери бирде жарый, бирде мудахлана эдиле. Анга кьарап, жыл саны келгенликге, бу огьурлу адамны кьолундан алыкьа кьп зат келлигине ийнанганма. Миллетине, элине, ёсюк келген тьлюге Жамалча кьайгыргьанла кьбюрек болсала, жашауубуз, сьэсюз, оюнну иги, ырахат болур эди, деп келе эди кьлюме. Не медег, кьадаг башха тюрлю оную этгенди.

ХОПАЛАНЫ Марзият.

- Сакинат Хадисовна, таулула не заманда да чемерликlerini хайырындан башларын кечиндиргендиге, бюгонлюкте сейр уллумуду кюл усталыклагы?

- Жарсыуга, угъай. Кересиз, кийизлеге баша миллетлине келечилери устадан-уста бола барадыла. Кийизге уа сейр ёсгени кимге да баямды, ол, сёзсюз, жашауубузга къайтырыкъды. Къабыргыга суратча тагырга, шинтиклеге, машиналары ичлерине окъуна салырга - къайры да келишеди кийиз. Ол бизни ёмюрлени теренинден келген затыбызды, алай шолкга сабийлени жыйып башласам, бир-бир ата-анала: «Къой-къой, школдан да кеч чыгъадыла, керекмейди кюл усталыкъ», - дейдиле. Кертиди, «Точка роста» хар школда ачылганлы, бош заманлары хазна къалмайды. Алай мен: «Сизге тап заманда келип кыалыгъыз», - дейме. Фортелюнодон дерслени Кужонланы Халимат береди, театр кружокну

Хунерлик
Быйыл Черек муниципал районда искусстволаны Отарланы Омар атлы сабий школуну Огъары Малкъарда бёлюмюне элли жыл толлукъду. Аны ишин бусагъатда къурагъан Мисирланы Хадисни кызы Сакинат бек фахмулу адамды. Ол дагыда кюл усталыкъдан узады. Бюгон бизни ушакъ нёгерибизди.

Ариулыкъну дуниясын сабийлеге саугъалайды

Кучукланы Мариям бардырады, суратла, кийиз, илляула - ала уа мени бюонумдадыла.

- Суратлау искусстволаны музейинде жыл сайын А. Ткаченко атлы кермючде таулу сабийле этген ишле бек аз болуучудула. Анда сизни сохталарыгъызны этгенлери кёзге урунадыла: башхалагъа ушамаган, сейирликле, ариула!

- Былтыр анда фахмулу окъуучу Эндрейланы Аминат биринчи болгъан эди. Сора аны башха айырмалы сабийле бла бирге Москвага элтип, музейле бла шагърыей этгендиле. Аны бла чекленмей, ала атлары айтылган устала къалай ишленгерине да къарагъандыла. Андан сора ата-анала келип, хар затны соруп-сурап, сабийлерин кружокума жазып кетген эдиле.

- Алимле шарт тохтадыргъандыла: сабийни бармакларыны ишленгерине мыйысы бла байламды. Андан сора да, ариу затны керюп, анга къууана билиу, аны эршиден айырыу - ол адамны хунерин кергюзтеди.

- Мени сохталарым кийинген да башха тюрю этедиле, кылыклары да энчиди, нек дегенде чыгъармачылыкъ кимни да тюрендиреди. Окъуучуларым бла къалган-къулган затладан кийимле этген эдик. Ала бла кёп республикалы эришулеге кыатышханбыз, бизни белгилегендиле. Аллай проектлени юсю бла мен сабийле жашауу башха кёзден къарасала сюеме, ариу жерлирибизни, суларыбызны аясынла, тазалыклары сахъласынла.
- Кийизцикле, илляула этсегиз, аланы кафеледен бири алса, баям, барлыкъ болур эди ишигиз?

- Муратларыбыз кёпдюле. Керейик, сиз айтханча да болур. Таулулары озган ёмюрледи кийизлерине, агъач адырларына, темирден юйде хайырланылган затларына къарап турсанг, кёзонг тоймайды: ала ариулыкъну юл-

гюлеридиле. Ол байлыгыбызны дунияга баям этген музейлирибиз кёбюрек болсала керек эди. Тетууланы Хадис къурагъан «Алтын кюл» фестивалда, Элбрус районну музейини кермючюне, аны Кёнделенде бёлюмюнден келтирилген сейирлик затлага суююп къарагъанма.

- Кюл устала шёндю кёпмюдюле?

- Угъай, аздан-аз болуп барадыла: хар затны да тюкенледе табыз. Алай бир зат да эте билмеген, чыгъармачылыкъ бла юрешмеген адам ариулыкъну сезмейди.

- Бир жарсыууму ачыкъ этерге сюеме: журналист ишими юсю бла конкурслага барсам эслеиме: тау элледен ансамблге азыла. Сёз ючюн, Огъары Малкъар къаллай уллу элди, кесини сабий тепсеу ансамбли уа жокъду. Къашхатауда да: «Бек къыйналып табабыз сабийлени, ата-аналары жибермейдиле», - деген эдиле.

- Хунерлилик сабийлени дунияларында тамырла жиберир ючюн, бек алгъа устала керекдиле. Ала жокъдула! Къыркъ жылны школлубузну директору болуп тургъан Атабийланы Галина Александровна юйюрю бла башха жерге кёчгенди, ол а фортепианода согъарга юйретгенди. Жаннетли болсун, биз барыбыз да суюген Байсыланы Зукура замансыз жашаудан кетгенли, аккордеондан дерсле берирге адам табылмайды.

- Исстволаны Шимал Кавказ институтунда да бизникле азыла. Келлик дуниялада не кермючледе, не концертледе адамларыбыз болмазга боллукъдула.

- Энди аллай осал чекге жетмезбиз. Мен сиз сагъынган институтну колледжинде окъууганымда, къуру рамала, боюла кётюрюп айланыучу эдим. Танышларым а: «Неге керекди бу санга?» - дей эдиле. Ол кезиуде университетни филология факультетинде закон окъуй тура эдим да, бир-эки керек колледжини къоярга акъыл этген эдим. Къыйынды къатында

кёллендирген адамла болмасала. Алай дагыда сайлагъан жолумдан кетмезге кюч тапханма. Хау, тынч туююду ишим, алай сабийлени бек сюеме, чыгъармачылыкъ бла юрешгеним бек уллу къууанчды манга!

- Неден башланганды усталыкъга жолугуз?

- Юйюмден! Анам Баллиланы (Мисирланы) Жаухарат, ыннам Баллиланы (Тикаланы) Айшат, ананы эгечлери Жансурат, Байханат - барысы да кюлдан усталадыла. Биринчи керек «Алтын кюл» фестивалга кыатышханымда, кёлле: «Сен ушамасанг, ким ушарыкъ эди адамларынгъа», - деп, таматарларыбызны ишлерин бардыргъанымга ыразылыклары билдирген эдиле.

- Хакъыгыз а калайды?

- Жаланда иш хакъына къарагъан адам сабийле бла ишлеялыкъ туююлду. Аз-кёп болса да, усталыгыбыз бла кечинебиз. Музыка бла юрешген, төпсей билген, кюл усталыкыладан анылауу болгъан ач болуукъ туююлду. Бек башы - мен сабийлирибиз ариулыкъну дуниясында жашасала, музыканы, тепсеу, театр, декоратив - прикладной искусстволардан да анылаулары болсала сюеме.

- Мен билгенден, бу школда кёп миллетлени адамлары ишлеп тургъандыла.

- Хау, 1973 жылда биринчи директор Алла Родичкина болгъанды. Аны ызындан Атабийланы (Гутиева) Галина Александровна кырыкъ жыл башчылыкъ этгенди школубузга. Устала болуб а Татьяна Хамова, Лариса Никонова, Елена Филимонова, Юрий Беспалеев, Беспал Бербёков, Светлана Виноградова, Байсыланы Зукура, Марина Польшина, Тамара Шаддыжева эм башхала ишленгендиле. Мамайланы Аслижан да, Аллах айтса, декретден сора ишлеркиди. Алай башында айтханымча, Огъары Малкъарча уллу элге сабийлени фахмуларын айнытырча устала жетишмейдиле.

- Юбилейни белгилерикмисиз?

- Хау, барды аллай жарыкъ умутубуз. Аллах айтса, ата-аналарны, журналистлени да чакъырып, байрам къураарыкыбыз.

Ушакъны БАЙСЫЛАНЫ Марзият бардыргъанды.

Оюм

Сансызлыгыбыз игиликке келтирмез

Бизни миллет кесини хазнасына, энчилигин сакълауа да бир кесек уллу кёллю бола барады. Халкыны энчилигин бла барлыгын кёрюткен шартла уа аны тили бла адамлары болгъанларын барыбыз да билебиз. Алай бизде бу эки затха сансыз къаруу кюн сайын сейирсиндиргенлей турады. Аны бошдан айтмайла, шакъатха эки жарсыуу юлго келтирмеге сюеме.

Алгъаракъда Интернетде бир таулу тойдан видеороллики кергенме. Абадан тёлю артыкъ кёп олтурмайды социал сетледе, аны себепли керген да болмазла бу мени сейирсиндирген видеону. Былайда сёз тойланы юслеринден барлыкъ туююлду. Алайды да, ол тоину бардыргъан жашларыбыздан бири, төредеча, келинини баш ауун алдыргыга ортагъа акъылбалыкъ болмагъан жашчыкыны чыгъарады. Ызы бла: «Атынг къалайды?» - деп сорады. Ол а: «Всё хорошо!» - деп жууаплайды... Тойну бардыргъан аны тюзетеди, не жууап берирге кереклисин айтуй ангълатады.

Ма ол сабий жууап берген такъыйкъада тилибизге, миллетибизге да жуулуп тас болурга алай кёп къаламагъанына бютон туююнеме. Аллай жашчыкъла, жарсыуга, аз туююлдуле. Бютюнда шахарлада. Мен ангылагъандан, аланы миллет тас этгенди, ала кеси сабийлерин ана тилибизге не хазна юйретсинле. Хар юйюрге аллай экишер сабий окъуна бар эсе, аланы малкъар халкыны келечилери болгъанларындан жаланда тукъумлары билдирликди.

Шёндю мен ата-аналары кесибизни миллетден болгъанлары юслеринден айтма. Аналары башха миллетли болгъанлары уа сагъынган окъуна этмейме. Сора бир жыйырма жылдан халкыны жарымы ёз тилин билмезлигине мен толту ийнанам.

«Атынг къалайды?»

«Всё хорошо!»

Дагыда сабийлеге, бютюнда жашчыкыла, орус, чоийот, арап атланы берирге адамларыбыз ёч болгъандыла. Миллетде юйюген атладан нек къачханларына табылмайды жууап. Шёндюго жаш анала бла атала къаллай юйюрледи ёсгенлерни манга бюгонлюкте бек уллу жашырынлыкыладан бириди. Миллет сезим дегенден бир зат жокъду. Ол жаны бла башха кыошу кавказ миллетдеде не да тапды. Аны да керёбиз. Ким биледи, аланы санлары аслам болгъаны себепли төрк-төрк кёзге уруна да болуп бур шарт. Алай биз а бек онгсузбуз.

Дагыда жарсытырча бир шарт: сабийле кеслерин малкъарлыла, таулула болгъанларын билмейдиле. Нек деп сорсанг а: «Потому что я не знаю балкарский...», - деп жууаплайдыла. Ол сагъыш этдирирча шарт туююлмюдую? Таулу юйюрде ёсген сабийни миллеттин билмегенине, билирге да суюмгенине не айтхын?

Хау, аппала, аммала бла жашамау кесини ызын къояды. Алай шёндю Нальникде окъуна бардыла тилге юйретген арала, репетиторла да. Нек жарамайды, сёз ючюн, инглиз тилден кыошакъ халда окъуыгъанча, малкъар тилден да дерсле алырга? Хар не да ата-аналадан къалады. Бютюнда эр кишилирибизде миллет сезимлик тас болуп барганы жарыстады. Хау, эллирибизде хал бир кесек игирекди. Алай бара-баргъанда, ол алай сакъанырына ышанулыкъ азы. Нек дегенде жаш тёлюбюз башха миллетлени келечилери бла юйюрленирге бек ёчдо. Аллай юйюрледи ёсген сабийлени 90 процентин уа бу мен башда келтирген юлголеден аламан болмайдыла. Алайды да, сагъыш этерча эм бир тюрю мадар этип башларча жарсыларыбыз кёпдюле.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Тау этеклерибизде бир кере болганла экинчи кыйтып келирге сюедиле. Ол да бошундан туююлду. Мында, табийгъат ариу болгандан сора да, хар таш, чунгур, суу да озган ёмюрлени юсюнден халарны башларгъа хазыр болганчадыла. Былайдагы ташладан ишленгендиле алгынны алан устала къалаланы, юйлени, кешенелени.

Бу жерлени топурагын, чыранладан саркъган суу бла этгендиле юй сюртген балчыкъларын. Бизни ата-бабаларыбызны архитектурадан, къурулушдан да терен аңгылаулары болмаса эди, ала кеп ёмюрлени мындан алгъа ишленген мекямла оюлмай турмаз эдиле. Хапарыбыз аллай бир мекямны юсюнденди.

Ташлы-Тала бир жанында орналганы себепли, бери башха элдене окууна хазна кеп адам келе болмаз. Келмесенг, бармасанг, элини, аны тийресиндеги тарых эсгертемелени юсюнден да кыйдан билгин. Мында Хызыны тарында (тюзю, Хазна тары болур, эшта) жол жанында, Хазнидон сууну (Хазна суу) жашасында гебенча тап ишленген кешене барды. Аны юсюнден эли актсакълаларындан соргъанында: «Дюгерли кешене болур, тюзюн билмейбиз», – деп къоя эдиле. Сорудура кетип, аны юсюнден биз билген шартла быладыла.

Алгын бу ариу табийгъат жерле Абайланыкъыла болгандыла. Ала кеслери да этимли, къолларындан кеп зат келген адамла эдиле, дейдиле. Сукан тары бла бери малланы ётдюрюп, къош салып, былайда жашагандыла.

Иги кишиледен къуру болмаганды бу тукъум. Асал да аллайладан эди. Ол кеси да бек уста мараучу болганды. Жырларгъа да бек суйгенди. «Ай-Суу» деген жырны бютюн уста жырлаганды.

Тарыхны шагъатлары

АСАЛНЫ КЕШЕНЕСИ

О, жарыкъ суу, чучхурдан, Агъып сен тур Уштулуда. Ол ай, ол ай, ол Ай-Суу! Кюч-къарыу бер Думалада, Ай, къуюл-къуюл, Ай-Суу, Аллах берсе, къыйны туююл бу жолу. Аллай учу, жырычы киши муслиманы Адинни алыргъа суймегенди. Аны жашы Гергокъ хаж къылып келген, дин ахлусу адам болганды. Алай эсе уа, ол атасын диннге къайтарыргъа кюрешириги даулашызды. Асал жюз жылдан аслам жашаганды, алай, жашыны, жамауатны айтаханы этмей, муслиман динни алмай, дуниядан кетгенди.

– Энди бу эсли, ахшы кишини жер туюбене салма да, жер юсюнде къой, – деп тилегенди жамауат Абайланы Гергокъдан. – Алай эсе уа къабырны юсюнде кешене ишлетеме, – дегенди ол. Сора ёгюзле бла таш ташып, кешене ишлерик жерге жыйгандыла.

Ёгюнюлюкде да кезге илинеди кешенени тую юч тизгинин тытыр къошулган хударуу бла къалагандылары. Тую тизгинде 23 таш салынганды. Башына деричи 20 тизгин къаты таш болурга керек эди, алай башында юч тизгини оюлупду. Улуу Ата журт урушну кезиунде аны башына топ тийип окулганды, деген хапар жюриюду.

Кешенени ишлер ючюн, мен санаганданга кере, 2200 таш салынганды. Боз, сылау ташла салта бла тап ишленип орналыпдыла. Кешенени элге айланган жаны жел юфгюрюп, жауун жуууп къаралганды, оғары жанына айланган къабыргъасындан эсе жарыгыракъды. Ол заманда аллай тере болганды, кешенени ишлениуери бирге бек ушайдыла. – Абайланы Асалгъа этилген кешенени Мухолда Атабийланы Сууичмезни, Туура Хаблада Алтууланы Сютойханны кешенелерин ишленген устала этген болурла деген оюм келеди. Ала бир бирине бек ушайдыла. Къабарты-Малкъар гуманитар илму-излем институтда соргъанында, бу кешенени тинтилгенни, къалганын ол тийреде археология ишле бардыргъанда, Византияда чыгарылган ахчала да табылгандылары айтхандыла.

Былай байлыгыбызны сакълаган, тарыхыбызны билген ёгюнг жашагандыла борчду.

АБУ улу А.

Болушуу

Ючюнчю балагъа – танг кесек ахча

Юйюрге 2019 жылдан сора ючюнчю сабий туугъан эсе, аны ючюнчю къыралдан 450 минг сом алыргъа болукъду. Ол ахча бла ипотеканы жабаргъа жарайды. Бу болушукъ аны капиталдан тышында бериледи, аны орунуна туююлду, деп айтылады «Госуслуги» къырал порталда.

Башхача айтханда, ипотекасы болган инсан заявлени бередиди, къырал а ахчаны, ол адам кредитни къайсы банкда алган эсе да, ары кечюредиди.

АНЫ ЮЧЮН НЕ ЭТЕРГЕ КЕРЕКДИ

1. Госуслуги порталга кирип заявлени жазыгъыз. Система аны жарашдыргъа болушуркъду. Банкга уа барыргъа керекмейди. Бу амалны 50 минг чакълы юйюр хайырланганды ёгюнюлюкге.

2. Заявленианы номерин билигиз. «Ата-аналагъа Госуслуги» социал сетъде аны къалай этерге боллугуну юсюнден жик-жиги бла жазылады. Суйсегиз Дом.рф сервисге киригиз, суйсегиз а 8-800-775-11-22 номер бла селешигиз. Ызы бла ол номер смс бла келликди.

3. Заявлени не халда болганы Дом.рф сайтта керюнюн турлукъду.

4. Заявка берилгенден сора, ахча беш кюнню ичинде келликди.

ИПОТЕКАНЫ КЪАЛГАН КЕСЕГИ 450 МИНГ СОМДАН АЗ ЭСЕ?

Ол кесеге жабылыкъды. Артыгъын башха кредитге (неда жумушха) къоратыргъа (чыгарыргъа) жарарыкъ туююлду.

КРЕДИТ ЮЧЮНЧЮ САБИЙ ТУУГЪАНЧУ АЛЫНГАН ЭСЕ УА?

Аны да боллукъду бу субсидия бла жабаргъа.

ЮИНО ИПОТЕКАГЪА БАШХА АДАМДАН САТЫП АЛСА УА?

Ары да жарайды телеуно къоратыргъа. Бу программада сабийлеге аллай жашау журтлада юлюшле чыгарырга излем жокъду.

ИПОТЕКАГЪА АНА КАПИТАЛ БЕРИЛГЕН ЭСЕ

Ол да чырмау туююлду. Алай ана капиталны хайырланганда юйюрге билеге юлюшле чыгармай жарамды.

ЮЧЮНЧЮ САБИЙГЕ ЮЧ ЖЫЛ ТОЛМАГЪАН ЭСЕ УА?

Алай бир заман сакълар кереклиси жокъду. Заявленианы ол туугъандан сора къачан суйсегиз да берирге боллукъсуз.

Беш эм онсомлукъла къайтарыладыла

Беш эмда 10-сомлукъ къагъыт ахчала жангыдан журюп башлагандыла. Кеп болмай аланы талай кесегин республикада банклагъа келтиргендиле, ызы бла тюкенледе, аптекалада, сатыулы барган жерлеге жиберликдиле, деп билдиргендиле РФ-ни Ара банкыны КъМР-де бёлюмюнден.

Беш эмда онсомлукъланы ал заманлада барыбыз да керюп

тургъанбыз. Биринчиси – 1998, экинчисини жангы тюрлюсю уа – 2004 жыллада чыкъгандыла. «Ол кезиуледе аланы кенг хайырланып тургъандыла. Алай терк ашалгандылары ючюн, Росейни Банкы аланы орунуна темир ахчала кийиргенди. Энди уа къагъыт сомлукъланы кеп заманны эски болмай турурча алай жарашдырадыла. Ала кеслери да темир ахчала бла тенг журюрюкдюле», – дегенди Банкны бёлюмню башчысыны орунбасары Балаланы Расул.

Къагъыт ахчаланы жалган болмагандыларыны энчи белгилери кергозтедиле. Аланы юсюнден Ара банкны сайтында жазылады. Суйсегиз а «Банкноты Банка России» мобиль приложенияны хайырланыргъа боллукъсуз.

СЁЗБЕР

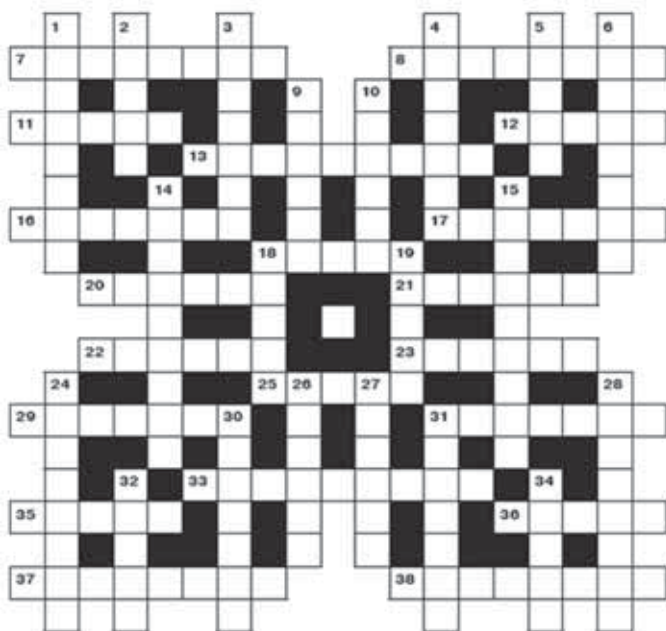
ЭНИНЕ: 7. Кийикни тюрлюсю. 8. Черек районда тау эл. 11. Атны чачы. 12. Аны къарыулула сындырадыла къурманлыкъда. 13. Тойда ариу сёзлю адамла. 16. Кёз жаш. 17. Бийик адамгъа алай да айтадыла. 18. Сыйлы китап. 20. Эфендини сабийлени къоркъутуучу таякчыгы. 21. Къарачайлы назмууч Сююнчланы ... 22. Байлык. 23. Алгын сабийлени оюн кереклери. 25. Бал чибинлени бал салган челеклер. 29. Эркин этиу. 31. Бушууда, къыйын кезиуде билеклик этиу. 33. Къарчаны Бахсан ауузунда къаядан кетген жашы. Аны аты аталганды къагъа. 35. Сахна санатны тюрлюсю. 36. Тери ийлерге керек зат. 37. Ушкокнун

тюрлюсю. 38. Кийиминге жабышхан ханс.

ЁРЕСИНЕ: 1. Иничге сабакълы гюл. 2. Юй къанатлы. 3. Африкачыланы бизден айырма этген шарт. 4. Кесине не бир затха даража излеу. 5. Кийикле суйген жер. 6. Алгын урушлада хайырланылган музыка инструмент. 9. Бир зат чырмау болуп жыгъылыу. 10. Башчы. 14. Адрыгы жашау этгенле. 15. Жаратылыу. 18. Чалманы тутуругу. 19. Аллахны фарызларындан бири. 24. Бек аман, огурусз адамгъа айтхандыла таулула алай. 26. Айып салыу. 27. Волга сууну жагаларында жашаган халкъ. 28. Келечиле излеген зат. 30. Урушда ол хорлайды. 31. Къайда да керек шарт. 32. Аллай къагъытладыла дауур чыгъоргъан асламысында. 34. Кийик жаныуар.

Газетни 84-чю номеринде басмаланган сёзберни жууапарлары:

ЭНИНЕ: 5. Бараза. 6. Къырпакъ. 10. Бусакъ. 11. Къаура. 12. Къазахстан. 15. Булгъау. 18. Эжиучю. 19. Къаратор. 20. Къыркъышыу. 21. Жанкъылыч. 24. Алтуракъ. 26. Сарпын. 27. Къызбай. 31. Жемталачы. 33. Бичен. 34. Къадар. 35. Даргин. 36. Сырачы. ЁРЕСИНЕ: 1. Тазалау. 2. Айыучач. 3. Бараз. 4. Санау. 7. Къундуз. 8. Сохуран. 9. Арбачы. 13. Къаракъайын. 14. Ажайыплы. 16. Къарыулу. 17. Жоралау. 22. Турнала. 23. Жантау. 25. Тарпан. 28. Тенгик. 29. Ачытыу. 30. Манас. 32. Къарча.

Мадар

Ишин тирилте барады

Жууук заманда Нальчикде «Телемеханика» завод токну эсеплеген «акъыллы» счётикке чыгарып башларыкды. Аны юсюнден ол көп болмай «Миландр ЭК» биригюу бла келишим этгенди. Эсте сала айтсак, арт заманда санкцияла бла байламлы сагъынылган устроистволаны чыгарыуну былтырдан бери тохтатыргъа тышген эди.

«МИПур» белги бла чыгарылган приборла жангы излемлеге келишириктиди. Бюгонюкде заводда аланы көп санда чыгарырга эм биринчи заманда Шимал-Кавказ федерал округну субъектлерине сатарча онглагъа кьаралады.

Талпыныу

Мураты – саусузлагъа багъаргъа, фильм алдырыргъа да

Мен эслегенден, быыл 9-чу класны айырмалы бошаган жаш тёлубюзню класны усталык алыуларына себеплик этерик колледжлени сайлагъандыла. Тохаланы Аслан да ол кьауумдан-ды. Янкой элли орта школун жалаанда бешлеге бошап, жашауун медицина бла байламлы этерге таукел болгъанды.

Башланган класладан тебиреп, хар окъуу жылын да ол айырмалы бошагъанды. Математикадан, ин-

Сакълыкъ

Гирхожан сууну башында кьутхарыуучула тохтамшангыла

Белгилисича, жылны бу кезиунде Кьабарты-Малкьарда ырхыла келирге кьоркьуу сакъланычуду. Алгъаракъда жаугъан жауунла жерни бир кесек жумушакъ этгенди, кюн а чыран бузланы эритип башлагъанды. Сора аз да жауун жаугъанлай, ырхы таудан энишге келеди. Ол а эллерибизге бек кьоркьуулду.

Бютюнда бу болум бла байламлы Гирхожан суугъа энчи эс бёлюнеди. Алай бла бу черекге келип кьошугъан Баш-Къара бузулу комплексни халине энчи эс бурулады, деп билдиреди РФ-ни КъМР-де Баш управлениасыны пресс-секретары Кантемир Беров.

Алай бла, Гирхожан сууну башында кьыйын болумну кезиунде Тьрынаууз шахаргъа заманында билдирип мурат бла кьутхарыуучулары постларын салгъандыла. Кюн сайын ала сууну жагъаларыны теренлигин ёнчелегенлей, торлениуле болгъанларын

Кьонакьбайлыкъ

Солуьдула, саулукъларын да кючлендиредиле

Бу кюнде Долинскде «Радуга» республикалы сабий реабилитация арагъа Донецк Халкь Республикадан кьауум жашчыкъ бла кьызыкь келгенди. Ала мында турлукъ жыйырма бла бир кюнню ичинде саулукъларын кючлендириу мадарла этилликтиди, ол санда багъуу физкультураны хайырланарыкьдыла, дарман суулары бла бассейнде жуунурукьдула, атлада жюрюрюкдюле.

Реабилитация арагъа келген экинчи кюнлеринде окъуна кьонакъланы саулукълары тинтилгенди, анга кёре керекли багъуу амалла да этилгенди.

Кьызыкьлагъа бла жашчыкьлагъа реабилитация арада ишлегенле жарыкъ тюбегенди, көп тюрлю иллаула, спорт керекле бла жалчыгъандыла, аланы анда кюннге беш кере аууландырадыла. Берген ашарыкъларында кёгетле, жемешле да кёпдюле. Ыразылыгы болгъанла уа миллет ашарыкъланы татууларын да кёрлюкдюле.

Дагъыда тышандан келген сабийлени Нальчикни айбат

жерлерине, солуу паркга, жаныуарланы кёрюрге, Чирик кёлню жагъасына, Чегем чучурлагъа да элтириктиди. «Радуганы» бу ишинде республикада болгъан жаш эмда абадан волонтерла да улуу болушлукъ этеди, деп билдиргенди бизге реабилитация арада ишлегенле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Тамашалыкъ

«Эшитемисе быланы айтханларын»

Тауларыбызгъа эс буруп кьарасанг, аланы нартлагъа, жаныуарлагъа да ушатып кьояса. Бу суратны Чегем тарында алдыргъан эдим, эки кьая бир бири бла «ушакъ эте тургъанларын» эслеп. Онг жанында бурунлуну кьыйсы таулугъа да ушаталлыкьса. Алай ол чегемлилей кьалсын. Кьулакъ салып тургъан кьаягъа: «Алан, эшитемисе бу таулуланы айтханларын...», – дегенча туюлмюдю «ушакъ эте тургъанлары» халлары.

Быллай затланы кёре кетсенг, жомакьлада таш, агъач да сёлешгенлерине ийнанарыгъын келеди.

МАМАЙЛАНЫ Али.

бла кьалгъанларын билдиргенлей турадыла. Кеслери да керекли техника бла толусунлай жалчытылыпдыла. Муниципалитетни администрациясы кьутхарыуучулары белгиленген жерге тапдырыу жумушну жалчытады. Болумну юсюнден Элбрус районну администрациясыны бирикдилген диспетчер бёлюмюне кюннге бир кере билдириледи.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Учредитель: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор КЬОНАКЪЛАНЫ Хасан
РЕДКОЛЛЕГИЯ: ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактору орунбасары), ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакнаат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА: Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52. Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиниклерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди. Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893 Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди. Газет "Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмалангъанды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а
--

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салынгъанды. ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА: Тикаланы Фатима - дежурный редактор, Кучукъланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Зезаланы Лида (1,2,3,4-чо бетле), Геляяны Валя (10,12-чи бетле), Ахматланы Люаза (9,11-чи бетле) – корректорла. Тиражы 1424 экз. Заказ № 1576 Багъасы эркинди.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ: 360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспекти, 5 электронный почтасы: elbor_50@mail.ru
---